

УДК 930

RESEARCH APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF THE PROBLEM OF CORRUPTION AND BRIBERY IN THE UKRAINIAN PROVINCES IN THE SECOND HALF OF THE 19TH - AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

ДОСЛІДНИЦЬКІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ КОРУПЦІЇ ТА ХАБАРНИЦТВА В УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ

Burylov K.V. / Бурилов К.В.

postgraduate student in history and archaeology / аспірант з історії та археології

VOLODYMYR DAHL EAST UKRAINIAN NATIONAL UNIVERSITY

Kyiv, 17 John Paul II Street, 01042

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,

Київ, Іоанна Павла II 17, 01042

Анотація. У статті розглянуто та проаналізовано наукові праці учених, які вивчали особливості кредитно-банківської системи, правоохоронних органів та адміністративно-чиновницького апарату українських губерній Російської імперії другої половини XIX – початку XX століть. На основі вивчених наукових праць розроблена методика опрацювання історичних джерел та обрано напрям актуальної теми дослідження проблем корупції та хабарництва у другій половині XIX – на початку XX століть.

Ключові слова: корупція, хабарництво, історичні джерела, дослідження, методика.

Вступ.

Сучасні корупційні явища, які проявляють себе в економічній, політичній, соціальній та інших сферах життя суспільства нашої держави, в умовах війни, із серйозної загрози для нашого суспільства, перетворюються на смертельну небезпеку для України. Вони, по-перше, руйнують соціально-політичні інститути держави, оскільки деякі представники чиновницько-адміністративного апарату, які власне репрезентують соціально-політичні інститути в суспільстві від імені держави, переслідують власні корисливі протизаконні цілі, чим завдають шкоди загальнонаціональному благу, порушують правову функцію таких інституцій, тобто створюють штучні умови для їх ліквідації. По-друге, чим ширше в суспільстві розповсюджені явища корупції та хабарництва, тим більший прошарок населення стає співучасником такого протиправного діяння. Це призводить до виправдовування та толерування ставлення до корупції серед широкого народного загалу. По-третє, всепоглинаюче проникнення корупції та хабарництва у всі сфери життя суспільства завжди стає причиною падіння народної довіри до таких соціально-політичних інститутів як суд, політичні партії та ін., що в цілому призводить до падіння довіри до держави. А це являє собою найнебезпечніше соціальне явище, яке призводить до радикалізації та навіть пролетаризації (в самому негативному значенні цього слова) всіх прошарків населення, які перестають бачити в державі гаранта соціальної справедливості.

Дослідження явищ корупції та хабарництва в державних установах українських губерній, фінансовій системі та правоохоронних органах у другій половині XIX – на початку XX століття дозволить чітко зрозуміти причини та

історичні особливості корупції, які характерні саме для українських земель.

Тому вивчення особливостей накопиченого історичного досвіду державної та суспільної протидії явищам хабарництва та корупції є актуальним та практично значимим для сьогодення.

Мета даної статті полягає в окресленні основних напрямків подальшого дослідження проблеми корупції та хабарництва серед адміністративно-чиновницького апарату державних установ українських губерній Російської імперії періоду другої половини XIX – початку XX століть в історичному аспекті та державні і суспільні протидії цим негативним явищам крізь призму використання історіографічного та джерельного підходів.

Основна частина.

По-перше, розглянемо здобутки науковців, що дотичні до вивчення проблеми корупції та хабарництва, які побачили світ на початку XXI століття. Їх ми групуємо наступним чином:

Праці економічного характеру присвячені вивченню розвитку фінансово-кредитної системи в деяких українських губерніях колишньої російської імперії [1-5].

У працях правового характеру розглянуто специфіку хабарництва у правоохоронній та судовій системі [6-8]. Зокрема взаємозв'язок корупційних схем працівників правоохоронної системи із комерційною діяльністю підприємців, яку було не можливо здійснювати в більшості випадків без вплутування в корупційні схеми працівників правоохоронних органів. Акцентовано увагу на випадках коли працівники органів юстиції за відповідні хабарі закривали провадження кримінальних справ, що майже зводило нанівець заходи з державної протидії корупції та хабарництву.

Висновком до розгляду перших двох напрямів є наступний: розглянуто фінансово-кредитну систему в деяких українських губерніях, але проблема корупції та хабарництва в цих дослідженнях не виокремлена як особливий предмет дослідження.

На основі розгляду досліджень початку XXI століття, що присвячені питанням функціонування кредитно-банківської системи, правоохоронних органів, адміністративно-чиновницького апарату, визначено структуру наукової роботи, яка буде базуватись на трьох аспектах.

Історичний аспект висвітлений в наукових працях, що присвячені вивченню специфіки та особливостей улаштування та функціонування чиновницько-адміністративного апарату в українських губерніях [9-12].

Як правило, в основній своїй масі в даних працях не акцентувалась увага дослідників на явищах корупції та хабарництва, але в деяких поодиноких наукових доробках проблематика явищ корупції та хабарництва все ж розглядалася.

Водночас слід назвати як одну з перших працю С. С. Падалки, що присвячена вивченню явищ корупції та хабарництва серед чиновників адміністративного апарату управління та правоохоронних органів [13]. В зазначеній праці ретельно вивчено такий особливий вид громадської протидії корупційним явищам, як журналістська та літературна діяльність авторитетних

громадських діячів та письменників, які акцентували увагу широкого народного загалу на негативних та шкідливих для суспільства наслідках від корупційної та хабарницької діяльності чиновників. Але головний висновок даної наукової праці складається лише на основі вивчення хабарницьких та корупційних явищ Правобережної України.

Джерельний аспект. Нами започатковано вивчення специфічних джерел Державного архіву Харківської області. А саме, конкретні корупційні справи стосовно притягнення до судової відповідальності чиновників й сільських службовців за хабарницьку та корупційну діяльність, зокрема видачі фальшивих документів, фінансових махінацій, нецільових розтратах коштів, безпосереднього викрадення коштів із державних установ Харківської губернії.

Ретельне вивчення джерел Державного архіву Харківської області з конкретно зафіксованими корупційними справами, дає підстави вважати, що такі ж факти корупційної діяльності, якщо це було в практиці судових рішень, були в інших губерніях. Саме вивчення таких корупційних справ надасть нам змогу об'єктивно та послідовно вивчити причини, особливості та наслідки корупційної та хабарницької діяльності.

Як свідчать розглянуті вище напрацювання попередників, в наукових доробках дуже мало використано періодичних видань та загальних друкованих відомостей, які зберігаються в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. В них висвітлюється повсякденне життя правоохоронців та банкірів, які були засуджені за хабарницьку та корупційну діяльність. Цей матеріал дозволить виявити мотиви та витоки появи цих негативних явищ. Також це надасть змогу накопичити багатий матеріал для вивчення суспільної протидії хабарництву та корупції. Отже, зазначений аспект потребує ґрунтовного дослідження та використання.

Замість висновку.

Історіографічний та джерельний аналіз показує, що основна увага приділялась вивченню діяльності правоохоронних органів, фінансово-банківських установ, а проблема корупції та хабарництва, за винятком С. С. Падалки, вивчалась лише побіжно, тому автор пропонує для детальної розробки проблеми наступні напрямки дослідження:

I напрямок. Розширити джерельну базу за рахунок вивчення та використання документів в яких висвітлено повсякденне життя як «корупціонерів» та «хабарників», так і «хабародавців»;

II напрямок. Проаналізувати функціонування кредитно-банківської системи, правоохоронних органів та виявити факти, що свідчать про уніфікацію цих видів корупційної та хабарницької діяльності, а головне – виявити комплекс причин виникнення корупційних та хабарницьких явищ;

III напрямок. Зосередити увагу на засобах державної та суспільної протидії явищам хабарництва та корупції, вивчити їх ефективність, а також виявити фактори, які породжують зазначені явища.

На основі цих напрямків (окремих чи в комплексі) можна сформулювати теми наступних досліджень та їх план.

Література.

1. Краснікова О.М. Фінанси та кредити у сільському господарстві Лівобережної України епохи вільного підприємництва (1861-1917 рр.): Автореферат дис. канд. іст. наук. – Київ, 1999. – 176 с.
2. Терещенко В.Д. Роль іпотечних банків у проведенні столипінської аграрної реформи в Україні (1906-1916 рр.): Автореферат дис. канд. іст. наук. – Тернопіль, 2005. – 23 с.
3. Новікова І.Е. Розвиток банківської системи України в умовах становлення ринкового господарства (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): Автореферат дис. канд. економ. наук. – Київ, 2009. – 22 с.
4. Шевченко В.В. Приватна банківська діяльність на території Південної України ХІХ – початку ХХ ст.: Автореферат дис. канд. іст. наук. – Київ, 2009. – 20 с.
5. Єлісеєва Л.В. Становлення та розвиток місцевих фінансів у Російській імперії наприкінці ХVІІІ – на початку ХХ ст.: Автореферат дис. канд. економ. наук. – Київ, 2010. – 19 с.
6. Мельник М. І. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії. Національна безпека і оборона № 7. Київ, 2009. 67–72 с.
7. Бурдін М.Ю. Система попереднього розслідування у кримінальному судочинстві Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (на матеріалах українських губерній). Автореферат дис. канд. юрид. наук. – Харків, 2011. 19 с.
8. Бутирін Є.О. Земські дільничі начальники в державному механізмі Російської імперії в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.: істор – прав. досл. (на матер. укр. губерній). Автореферат дис. канд. юрид. наук. – Маріуполь, 2013. 20 с.
9. Молчанов В.Б. Корупція як соціальний чинник добробуту імперської адміністрації у підросійській Україні в ХІХ – на початку ХХ ст.: Зб. наук. пр. – 2008. 247-267 с.
10. Ярошенко М. О. Протидія корупції в судовій системі Наддніпрянської України в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.: зб. наук. пр. – Київ. Серія 18. 93 – 99 с.
11. Ярошенко М.О. Запобігання корупції в системі губернської адміністрації в Наддніпрянській Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): Стаття Наукового вісника Ужгородського національного університету. Ужгород. 2016. 33 – 36 с.
12. Касян А.І. Волосне управління на Правобережній Україні (1861 – 1917 рр.). Автореферат дис. кан. іст. наук. – Черкаси. 2018. 27 с.
13. Падалко С.С. Хабарництво на Правобережній Україні: суспільно-історичні передумови, особливості та засоби протидії (Друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): Автореферат дис. канд. іст. наук. – Київ, 2018. – 279 с.

Abstract. The article highlights and analyzes the scientific works of scientists who studied the peculiarities of the credit and banking system, law enforcement agencies and the administrative and bureaucratic apparatus of the Ukrainian provinces of the Russian Empire in the second half of the 19th and early 20th centuries. On the basis of the studied scientific works, a methodology for processing historical sources has been developed and the direction of the current topic of research

on corruption and bribery in the second half of the 19th - at the beginning of the 20th centuries has been chosen.

Keywords: *corruption, bribery, historical sources, research, methodology.*

Науковий керівник: *д.і.н., проф. Михайлюк В.П.*

Стаття надіслана: 25.01.2024 р.

© Бурилов К.В.